

O politické korektnosti a dobrých mravech

Tři otázky pro Patrika Ouředníka

Ač žije ve Francii, ovlivňuje Patrik Ouředník již celá desetiletí domácí společnost svými britkými myšlenkami a neortodoxními knihami na pomezí jazykovědy, historie a kultury. Do mnoha jazyků byly přeloženy jeho svérázně pojaté dějiny 20. století Europeana. Právě tato kniha nás pobídla k otázkám, jak autor European (jde o množné číslo) hledí na dnešní svět.

1 Europeana končí Fukuyamovým prohlášením o konci dějin, ovšem Evropa krátce poté zažila dva velmi dějinné okamžiky – 11. září 2001 a ekonomickou krizi. Vypadalo to dříve, že se blížíme poměrně bezpečné budoucnosti plné ekologických ohledů, politické korektnosti a pohodlnějšího života díky technologiím. Nyní to vypadá, že nás čekají stále složitější doby. Kudy by asi příběh European pokračoval?

Europeana nekončí Fukuyamovým prohlášením, nýbrž ironickým antifukuyamovským ujištěním – „Ale hodně lidí tu teorii neznalo a dál dělali dějiny, jako by se nechumelilo.“ Fukuyamova teorie byla velmi nedotažená záležitost a fakt, že se jí dostalo takové pozornosti, je pro mě dokladem o všeobecném zhrounutí západního světa. Konec dějin ohlašoval v minulosti kdekdo, od starozákonních proroků k Leninovi a Hitlerovi, ale to všechno jsme jaksi vytěslnali z paměti.

Složitě doby jsou přirozenou konstantou dějin. Čas od času, jednou dvakrát za století, podlehne ta která společnost pocitu, že lepší (jednodušší) budoucnost je na dosah, stačí natáhnout ruku – ale po tomhle typu nadějí přichází zákonitě deziluze, neboť překonání jedné problémů s sebou nevyhnutelně nese zrod jiných. Což znamená, že vše je stejné a zaměnitelné; jsou periody, ve kterých se nám žije snáz (nikoli nutně smysluplněji), jsou politické režimy, které nám ponechávají více prostoru k životu a k myšlení než jiné. Ale žádná doba a žádný politický režim nás neochrání před složitostí.

Jak by Europeana pokračovala v první pětině jednadvacátého století? Europeana se zrodila z jazyka: v mém pojetí je jazyk té které doby, toho kterého historického údobí nejvěrnějším, nejvýmluvnějším svědectvím. Kniha vznikla jako odpověď na otázku, která slova – to jest které reality – by nejspíš charakterizovala uplynulých sto let. Zvolil jsem tři: *překotnost*, *infantilismus*, *scientismus*. Šlo tudíž o to napsat překotnou, dětinskou a pseudovědeckou knihu.

Pokud bych se uchýlil ke stejné strategii dnes, uchoval bych infantilismus – čím dál přítomnější a čím dál vítěznější: kdo se dnes ještě odváží čelit idiocii uvozhřenců z amerických kampusů? –, a připojil bych politické korektno, které, ač plod minulého století, se v Evropě naplno rozbujelo až v po-

utiskovaných. Věci jsou ovšem složitější a logickým důsledkem podobného postoje je autocenzura, ať už vědomá čili nic. V míře, do jaké jazyk spoluvytváří, resp. vytváří skutečnost, jde o bezbolestnou formu totalitarismu – což zní přemrštěně, ale důsledně vzato, co jiného je snaha o regulaci myšlení?

civilizace, spočívající na odlišných a dle mého názoru pro člověka méně příznivých kritériích.

Je-li dnes západní svět nejsvobodnějším prostorem na Zemi, je to dáno civilizačním vývojem, na jehož počátku stojí řecká filozofie. Je-li dnes západní svět světem, v němž jsou ženy rovnoprávné

otroctví. Nejen bojechtivý salafismus, i umírněnější formy islamismu dnes v evropských zemích požadují legitimizaci teokratických principů ve společnosti.

Otázka, zda svoboda sama o sobě je klíčem ke šťastnějšímu životu, je zcela legitimní; spor o smysluplnost svobody se ve filozofii vede odkaziva. Ale máme-li za to, že nic smysluplnějšího nám život nemůže nabídnout, pak je třeba tuto ideu hájit. A v tom případě vzít také za svou Spinozovu větu – „Svobodný člověk má za povinnost usilovat o svobodu jiných.“

S „etnikem“ či přivlastňováním si prostoru, ve kterém žijeme, tohle všechno nemá nic společného. Multietnicismus sekulární společnost neohrožuje – za předpokladu, že nově přichozí přistoupí na společenský model země, kterou si zvolil pro svůj příští život. Což byl případ celé řady předchozích imigračních vln; žijí v zemi, v níž třetinu obyvatel tvoří první až čtvrtá generace přistěhovalců.

Islamismus importovaný do Evropy je v tomto ohledu radikálně nový fenomén: teokracie je v jeho pojetí mravnější a životodárnější než demokracie.

3 Z European vyplývá, že dějiny jsou vlastně jeden velký paradox a jsou svým způsobem humoristickým čtením, byť se jedná o humor značně černý. Nežijeme v pokřiveném vidění dějin, když jim přisuzujeme vážnost a jakousi nadlidkost, kde aktivita jedince prakticky nemá žádný účinek?

V mém vnímání jsou dějiny tragikomedií spíše než paradoxem. A tak docela bych nesouhlasil ani s tvrzením, že aktivita jedince nemá žádný dopad. Vemte si zmiňovaného Fukuyamu – jedna pitomá knížka ovlivnila po celé jedno desetiletí intelektuální diskurs i státnická rozhodnutí v polovině světa.

A aniž bych dějinám přisuzoval „vážnost“, mám za to, že bez vědomí dějin není možný žádný společenský projekt. Dějiny se prý neopakují, ale každopádně se opakují dějinné, osudové okamžiky. Zánik dějinnosti – to jest zánik vědomí dějin – rovná se zánik civilizace. Možná že kdyby politickou třídu tvořili historikové středověku či renesance, odolávali by lépe krátkozrakým snadnostem všeho druhu.

Patrik Ouředník

FOTO: © JINDŘICH NOSEK

sledním dvacetiletí. Problém byl v tom, jak to korektno tlumočit, neboť korektno rovná se autocenzura. Dotáhneme-li tohle do důsledku, musel bych ve vši logice napsat autocenzurovaný román.

Podotýkám, že politická, resp. společenská korektnost je věc sama o sobě ctnostná – pokud ji budeme vnímat jako synonymum starověkých *dobrých mravů* a za podmínky, že se omezí na soukromou sféru. Ve chvíli, kdy se požadavek dobrých mravů – to jest umírněnosti v mezilidských vztazích – přesune ze soukromé sféry do veřejné, kdy se stane politickým sloganem a legislativní bází, promění se v ideologický dozor. Záměna soukromé sféry za veřejnou vede k tomu, že cenzuru nazýváme ohleduplností a autocenzuru vnímáme jako projev vychovanosti. Jsme hrdí na naše *uhlazené myšlení*.

Pendantem jazykové korektnosti je myšlenkový konformismus: myslím tak, aby mé myšlení odpovídalo tomu, co se ode mě očekává. Konformismus není pokrytecký; je prostě jen pohodlný. V daném případě o to pohodlnější a snazší, že vůdčí ideologie v dnešním západním světě je *pokroková*: svým myšlením hájíme práva slabších

2 Ve své poslední česky vydané knize *Antialkorán vyjadřujete obavy z islamizace Evropy. Pišete, že Evropan má hájit prostor, do kterého se narodil a který utvářeli jeho předkové. Evropa má ovšem historii ustavičných migrací a přesunů velkých mas obyvatel. Nejsme jen svědky přirozeného procesu, který pokračuje? Není logické, že stárnoucí Evropané budou nahrazováni jiným etnikem? Není domyšlivé říkat „tato země/kontinent jsou naše“, když jsme sami na Zemi jen prchaví hosté a těžko si můžeme zemi nějakým způsobem přivlastňovat?*

Pomineme-li stěhování národů, s těmi přesuny velkých mas obyvatel to nebude tak horké; imigrace z neevropských zemí začala po druhé světové válce. Do té doby šlo o lokální evropský fenomén.

Ale hlavně: nikde neříkám „tato země je má“ – tohle myšlení je mi cizí – a nikde v knize není řeč o etniku. Řeč je o západní civilizaci, která vzdor všem historickým proměnám má svá specifika, která ji odlišují od jiných civilizací. A je možné se domnívat – což je můj případ –, že dotyčná specifika stojí za to hájit před nátlakem jiné

mužům, je to dáno civilizačním vývojem, který má co do činění s Novým zákonem i s utopií z počátku devatenáctého století zvanou feminismus. Je-li dnes západní svět prostorem, který umožňuje pluralitu pravd, je to dáno civilizačním vývojem, za který vdčíme prvním renesančním myslitelům. Je-li dnes západní svět světem, který umožňuje občanskou existenci a společenskou kritiku, který nahradil teokracii a oligarchii demokracií, vdčíme za to experimentům starověkého Řecka a středověké Itálie, a kterým osvícenství vtisklo konečnou podobu.

Takhle bychom mohli pokračovat – a to vše nás vrací k principu dějinnosti, k „odkazu minulosti“ a k tomu, čemu dnes říkáme identita. Všechno mělo nějaký počátek a nějaký vývoj.

Pakliže to zjednodušíme: domníváme-li se, že svoboda, jakkoli nedokonalá a jakkoli *nepohodlná*, je spolu s rovností v právech našim nejcennějším civilizačním dědictvím, pak nám bude zatěžko nereagovat na propagandu, která bojuje za méně rovnostářskou a méně svobodomyslnou společnost podle starého pravidla, že ideální míra svobody předpokládá jistou dávku

IVAN ADAMOVIČ
editor